

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО; КРИМНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Тетяна Іванівна НІКІФОРОВА,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
ivanuk@rambler.ru,

Лілія Володимирівна СКОК,
помічник судді Хмельницького міськрайонного суду
Хмельницької області,
kkp@univer.km.ua

УДК 343.21:343.335

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ І ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ

Проаналізовано процесуальний порядок звільнення від кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру, встановлений КПК України, а також практику його здійснення. Виявлено певні недоліки чинного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування в частині регулювання порядку звільнення від кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру. У результаті цього запропоновано відповідні зміни до КПК України, зокрема доповнити ст. 497 КПК України, яка передбачає порядок застосування примусових заходів виховного характеру, частинами 4–5, виклавши їх у такій редакції: «4. Під час здійснення судового провадження у кримінальній справі стосовно неповнолітнього, яка надійшла до суду з обвинувальним актом, за письмовим вмотивованим клопотанням сторони кримінального провадження, суд може звільнити від кримінальної відповідальності

неповнолітнього, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У цьому випадку суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру. 5. Звільняючи неповнолітнього від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, суд постановляє ухвалу про це та закриває кримінальне провадження».

Ключові слова: неповнолітні, процесуальний порядок, звільнення від кримінальної відповідальності і покарання, застосування примусових заходів виховного характеру.

Питання злочинності неповнолітніх завжди привертало особливу увагу вчених-науковців і практиків, адже одним з найважливіших завдань вітчизняної юридичної науки є розробка ефективних правових заходів для якісної протидії протиправним діям неповнолітніх, серед яких є передбачені кримінальним законом примусові заходи виховного характеру. Їх можна назвати системою, комплексом ефективних заходів, які здійснюються судовими, правоохоронними органами у взаємодії з громадськими організаціями, педагогічними колективами, окремими громадянами, по усуненню причин, що породжують злочини та суспільно-небезпечні діяння серед неповнолітніх, метою яких є попередження протиправних дій, виховання та виправлення правопорушників.

Відповідно до аналізу Верховного Суду України щодо стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2013 році суди застосували примусові заходи виховного характеру відносно 987 неповнолітніх осіб, що на 40 % менше, ніж у 2012 році [1]. У 2014 році суди застосували примусові заходи виховного характеру до 625 неповнолітніх осіб (статистичних даних щодо розгляду справ та матеріалів судами АР Крим, м. Севастополя, 33 судами Донецької та 2 судами Луганської областей немає) [2]. Згідно з даними судової статистики за I-е півріччя 2015 року кількість закритих кримінальних проваджень стосовно неповнолітніх становить 317 (з 2,6 тис. загальної кількості кримінальних справ відносно неповнолітніх), серед яких дані про застосування примусових заходів виховного характеру відсутні [3]. Такий «спадаючий» рівень застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх свідчить про необхідність якнайскорішого вдосконалення системи таких заходів з їх якісним втіленням та отриманням ефективного результату від їх застосування у виді попередження молодіжної злочинності, виховання молоді у дусі поваги до закону та суспільства.

Правила кримінального провадження щодо неповнолітніх, передбачені § 1 гл. 38 КПК України (ст.ст. 484–497). Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх визначається загальними правилами КПК України, з урахуванням особливостей, передбачених вищезазначеною главою [4].

Згідно з п. 23.2 Рекомендацій СМ/Рес (2008) 11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про Європейські правила стосовно неповнолітніх правопорушників, щодо яких застосовуються санкції або заходи» перевагу слід надавати таким санкціям та заходам, які можуть мати виховний вплив, а також сприяти відшкодуванню збитків, завданих правопорушенням, яке вчинила неповнолітня особа [5]. Це означає, наприклад, що традиційні завдання кримінального правосуддя, такі як покарання, повинні поступатися місцем реабілітаційним та відновним завданням правосуддя у справах дітей-правопорушників.

Питанням правової природи та порядку застосування примусових заходів виховного характеру присвячували свої праці П. П. Андрушко, В. І. Арькова, Ю. Ю. Блієка, В. М. Бурдін, Л. С. Дубчак, А. А. Музика, П. Л. Фріс, П. В. Хряпінський, О. О. Ямкова, С. С. Яценко, О. С. Яцун та інші.

Метою цієї статті є дослідження процесуального порядку звільнення від кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру, виявлення недоліків судової практики щодо застосування відповідних положень процесуального законодавства, а також прогалин КПК щодо регулювання відповідного порядку та розроблення пропозиції щодо усунення відповідних недоліків.

Серед передбачених КК підстав окремою підставою звільнення неповнолітніх від «кримінального переслідування» є застосування щодо них примусових заходів виховного характеру. Такі заходи можуть бути застосовані як у результаті звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності (ч. 1 ст. 97 КК України), так і в результаті звільнення від покарання (ст. 105 КК України). Вони можуть бути застосовані як на підставі клопотання прокурора, адвоката чи обвинуваченого, так і безпосередньо судом за власною ініціативою.

Порядок застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру передбачений ст. 497 КПК України, яка встановлює, що якщо під час досудового розслідування прокурор дійде висновку про можливість виправлення неповнолітнього, який обвинувачується у вчиненні вперше кримінального проступку, злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості без застосування кримінального покарання, то він складає клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру і надсилає його до суду. При цьому, процесуальний закон чітко вимагає того, щоб неповнолітній обвинувачений та його законний представник не заперечували щодо такого клопотання. Так само і під час судового розгляду суд, за наявності передбачених законом підстав, може прийняти рішення про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність (ч. 2 ст. 105 КК України).

Одночасно з переданням клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру (обвинувального акта) до суду прокурор згідно зі ст. 293 КПК України під розписку має вручити копії клопотання (обвинувального акта) та реєстру матеріалів досудового розслідування підозрюваному, захиснику, законному представнику [6, с. 396]. Після отримання обвинувального акта чи клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру (які повинні відповідати вимогам ст. 291 КПК України) суд не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання (ч. 1 ст. 314 КПК України), в яке викликає учасників судового провадження, а саме: неповнолітнього обвинуваченого (або особу, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність), його (її) законного представника, захисника-адвоката, повідомляє про судовий розгляд службу у справах дітей та уповноважений підрозділ органів внутрішніх справ (кримінальної міліції у справах дітей), а також може викликати представників вказаних установ, хоча практика здійснення судового розгляду за обов'язкової участі представників служби у справах дітей та кримінальної міліції у справах дітей вбачається правильною [7]. Участь захисника у такому провадженні є обов'язковою (п. 1, ч. 2 ст. 52 КПК України). Якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, на його допиті за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду або за клопотанням захисника забезпечується участь законного представника, педагога чи психолога, а у разі необхідності — лікаря (ч. 1 ст. 494 КПК України).

Як законні представники можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності — опікуни чи піклувальники, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, недієздатний чи обмежено дієздатний (ч. 2 ст. 44 КПК України). У випадку, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, суд своєю ухвалою має право усунути його від участі у кримінальному провадженні і залучити замість нього іншого законного представника [4].

На практиці зустрічаються різні підстави усунення законного представника. Наприклад, на досудовому слідстві слідчий своєю постановою, не мотивувавши причин та підстав, визнає законним представником неповнолітнього — дідуся (бабусю) останнього, при тому, що батьки неповнолітнього не позбавленні батьківських прав. У тому випадку суд має усунути такого законного представника від участі у провадженні, адже слідчим не прописано будь-яких об'єктивних причин, за яких батьки не можуть бути законними представниками неповнолітнього. Підставами ж усунення батьків як законних представників як зі сторони обвинуваченого, так і потерпілого можуть бути аморальна поведінка, внаслідок якої було порушено питання про

позбавлення батьківських прав, безвідповідальне ставлення до обов'язків законного представника в ході досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження та ін. [8].

Варто зауважити, що хоча неприбуття законних представників у судові засідання і не зупиняє судового провадження, і це передбачено КПК України (ст. 488 КПК України), однак зазвичай суд вбачає участь законного представника необхідною і відкладає розгляд кримінального провадження за неявки останнього, і в цьому є сенс, який полягає не тільки у праві обвинуваченого на захист, що і так забезпечується участю захисника у таких провадженнях, а й, на нашу думку, в особливому психологічно-моральному зв'язку, а тому необхідним є визнання присутності законного представника неповнолітнього обвинуваченого (потерпілого) у судовому засіданні обов'язковою.

Порядок проведення підготовчого судового засідання передбачений ст. 314 КПК України. Питання, які вирішуються і пов'язані з підготовкою до судового розгляду, передбачені у ст. 315 того ж Кодексу.

У підготовчому судовому засіданні стосовно неповнолітнього обвинуваченого суд має право повернути обвинувальний акт чи клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам КПК України або для визначення підсудності; призначити на підставі акта чи клопотання судовий розгляд [4].

Порядок судового розгляду, у тому числі судові дебати, останнє слово обвинуваченого, вихід суду до нарадчої кімнати передбачені гл. 28 КПК України. Звісно, при цьому враховуються особливі положення гл. 38 та § 2 гл. 24 КПК України [4].

Кримінальний процесуальний закон також передбачає можливість виділення кримінального провадження в окреме провадження щодо кримінального правопорушення, вчиненого неповнолітнім (ст. 494 КПК України) [4]. На нашу думку, це насамперед пов'язано зі специфікою розгляду таких категорій справ.

При вирішенні питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності суд має переконатися, що діяння, яке поставлено особі за провину, дійсно мало місце, що воно містить склад злочину й особа винна в його вчиненні, що наявними є умови та підстави її звільнення від кримінальної відповідальності, передбачені КК України [9]. Ті самі умови повинні бути дотримані і при звільненні неповнолітнього від покарання. Тому можна говорити про те, що суд не розгляне кримінальне провадження на стадії підготовчого судового засідання в ході якого, наприклад, можуть заявлятися клопотання про звільнення від покарання чи від кримінальної відповідальності. У цьому випадку суд має відкласти розгляд таких клопотань до стадії судового розгляду, поки об'єктивно не дослідить усіх обставин справи, які б свідчили про винуватість особи та наявність характеризуючих ознак. Поряд із доказами винності неповнолітньої особи у вчиненні злочину в ухвалі суд має зазначити умови та підстави, з урахуванням яких він вирішив звільнити особу від кримінальної відповідальності чи покарання. В

ухвалі суду також вирішуються питання про скасування чи зміну запобіжного заходу, речові докази, відшкодування судових витрат. Цивільний позов про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок вчинення злочину чи суспільно небезпечного діяння, у справі про застосування примусових заходів виховного характеру суд не вирішує (він має бути розглянутий у порядку цивільного судочинства) [10]. На ухвалу суду про застосування чи відмову в застосуванні примусових заходів виховного характеру може бути подана апеляційна скарга протягом тридцяти днів з дня її проголошення.

Варто зазначити, що нині в судах України існує спеціалізація суддів, які розглядають кримінальні провадження стосовно неповнолітніх (у тому числі осіб з 11-річного віку до віку, з якого настає кримінальна відповідальність), і це є вагомим кроком до запровадження так званої ювенальної юстиції [11; 12]. Ч. 3 ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. передбачено спеціальну спеціалізацію суддів із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх. Відповідно до вказаних положень судді (суддя), уповноважені здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, обираються з числа суддів відповідного суду зборами суддів цього суду за пропозицією голови суду або за пропозицією будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше трьох років і можуть бути переобрані повторно. Кількість суддів, уповноважених здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, визначається окремо для кожного суду зборами суддів цього суду. Суддею, уповноваженим здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, може бути обрано суддю зі стажем роботи суддею не менше десяти років, досвідом здійснення кримінального провадження в суді та високими морально-діловими та професійними якостями. У разі відсутності в суді суддів з необхідним стажем роботи суддя, уповноважений здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, обирається з числа суддів, які мають найбільший стаж роботи на посаді судді. Судді, уповноважені здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, не звільняються від виконання обов'язків судді відповідної інстанції, проте здійснення ними таких повноважень ураховується при розподілі судових справ та має пріоритетне значення [13].

Враховуючи зазначені положення, до кожного кримінального провадження щодо неповнолітнього обвинуваченого після здійснення розподілу судді за автоматизованою системою документообігу суду загальної юрисдикції долучається витяг з протоколу зборів суддів суду, яким постановлено обрання окремих суддів по розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх (так звані «ювенальні судді»). Крім того, у таких видах кримінальних проваджень бере участь і спеціально уповноважений прокурор, однак положення про це не передбачено чинним КПК України, а лише наказом Генерального прокурора України № 16-гн від 6 грудня 2014 р. [14], що також свідчить про необхідність включення таких положень до гл. 38 чинного КПК України. Існує думка

щодо запровадження до кримінального процесуального закону таких понять, як: «ювенальний слідчий», «ювенальний прокурор», «ювенальний суддя». Крім того, варто систематизувати вищезазначені положення і додати до вказаної глави норми про здійснення кримінального провадження стосовно неповнолітніх виключно уповноваженими на те суддями, а підтримання державного обвинувачення — виключно уповноваженими прокурорами. Не менш важливим, на нашу думку, є визначення понять «неповнолітній», «малолітній» з точки зору кримінального закону та викладення назви гл. 28 КПК України як «Загальні правила кримінального провадження щодо малолітніх та неповнолітніх».

Крім того, на нашу думку, було б доцільним доповнити ст. 497 КПК України, яка передбачає порядок застосування примусових заходів виховного характеру, частинами 4–5, які викласти таким чином:

«4. Під час здійснення судового провадження у кримінальній справі стосовно неповнолітнього, яка надійшла до суду з обвинувальним актом за письмовим вмотивованим клопотанням сторони кримінального провадження, суд може звільнити від кримінальної відповідальності неповнолітнього, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У цьому випадку суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру.

5. Звільняючи неповнолітнього від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, суд постановляє ухвалу про це та закриває кримінальне провадження».

До того ж, з огляду на складену судову практику, суд, звільняючи неповнолітнього від покарання у резолютивній частині вироку, не завжди прописує, яке саме покарання призначається неповнолітньому. У такому випадку вбачається необхідність заміни поняття «звільнення від покарання» на «звільнення від призначення покарання» або ж призначити покарання на «звільнення від відбуття покарання» із застосуванням примусових заходів виховного характеру, адже у разі ухилення неповнолітнього, який вчинив злочин, від застосування до нього вказаних заходів такі заходи скасовуються і він притягується до кримінальної відповідальності.

Крім того, передбачена у ч. 1 ст. 497 КПК України підстава вчинення неповнолітнім кримінального проступку вперше є взагалі з моменту набрання законної сили КПК України 20 листопада 2012 р. не застосовною, так як саме поняття кримінального проступку законодавцем досі офіційно не визначено. Те саме стосується і розмежувань понять кримінального правопорушення та злочину, думки про що точаться лише в доктрині. При цьому можна звернути увагу на проект Закону № 3438 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» 17 жовтня 2013 р., поданий на розгляд Верховної Ради України, проте відкликаний 17 березня 2014 р. [15].

Не менш актуальним, на нашу думку, є удосконалення постанов Пленуму ВСУ «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» від 23 грудня 2005 р. № 12 [9], «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру» від 15 травня 2006 р. № 2 [10], «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» від 16 квітня 2004 р. № 5 [16], керівні роз'яснення яких ґрунтуються на положеннях КПК України у редакції 1960 року та потребують змін із відповідністю до норм чинного кримінального процесуального закону.

Таким чином, процесуальний порядок звільнення від кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх потребує вдосконалення з метою забезпечення єдності судової практики та забезпечення прав і свобод людини, особливо неповнолітнього. Досягненню цієї мети сприятимуть і роз'яснення Пленуму Верховного Суду України або Вищого Спеціалізованого Суду України щодо застосування відповідних положень КПК України.

Список використаних джерел

1. Стан здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2013 р. [Електронний ресурс] / Верховний Суд України. — URL : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/264C5A022472BB31C2257D1900315B8D](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/264C5A022472BB31C2257D1900315B8D).
2. Стан здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2014 р. [Електронний ресурс] / Верховний Суд України. — URL : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/08D6D81633314B66C2257E99003B23F0](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/08D6D81633314B66C2257E99003B23F0).
3. Стан здійснення судочинства судами загальної юрисдикції за I-ше півріччя 2015 р. [Електронний ресурс] / Верховний Суд України. — URL : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/19AB19F610B8135FC2257EF900465E84](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/19AB19F610B8135FC2257EF900465E84).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Рекомендація CM/Rec (2008)11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про Європейські правила стосовно неповнолітніх правопорушників, щодо яких застосовуються санкції або заходи» [Електронний ресурс] / БО «Український Центр Порозуміння». — URL : [http://uccg.org.ua/bulletin/Articles/03-04\(14\)/04-Zakonodavchi_zasady/140403.pdf](http://uccg.org.ua/bulletin/Articles/03-04(14)/04-Zakonodavchi_zasady/140403.pdf).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар [Текст] : у 2 т. / Є. М. Блажівський, Ю. М. Groшевий, Ю. М. Дьомін та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. — Х. : Право, 2012. — Т. 2. — 664 с.
7. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18.07.2013 р. № 223-1134/0/4-13 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1134740-13>.

8. Ухвала Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 22.07.2015 р. [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень. — URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/47316226>.
9. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 12 [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень. — URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05>.
10. Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру : постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 р. № 2 [Текст] // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 7. — С. 11–16.
11. Ювенальна юстиція [Електронний ресурс] / Вікіпедія. — URL : http://uk.wikipedia.org/wiki/Ювенальна_юстиція.
12. Чуприй, Л. В. Ювенальная юстиция и Украина [Электронный ресурс] / Л. В. Чуприй ; ASD-inform Украина: Агентство стратегических исследований. — URL : <http://sd.net.ua/2012/07/12/yuvenalnaya-yusticiya-i-ukraina.html>.
13. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453–VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.
14. Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей : наказ Генерального прокурора України від 06.12.2014 р. № 16 гн [Електронний ресурс] / Генеральна прокуратура України. — URL : http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102.
15. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження інституту кримінальних проступків : проект Закону, зареєстр. 17.10.2013 р. за № 3438 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48706.
16. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх : постанова Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004 р. № 5 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04>.

*Рекомендовано до друку кафедрою кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 12 від 1 квітня 2016 року)*

Надійшла до редакції 27.04.2016

Никифорова Т. И., Скок Л. В. Процессуальный порядок освобождения от уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних с применением принудительных мер воспитательного характера

Проанализирован процессуальный порядок освобождения от уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних с применением принудительных мер воспитательного характера, установленный УПК Украины, а также практика его применения. Выявлены определенные недостатки действующего уголовного процессуального законодательства и практики его применения в части регулирования порядка освобождения от уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних с применением принудительных мер воспитательного характера. В результате этого предложены соответствующие изменения в УПК Украины, в частности, предложено дополнить ст. 497 УПК Украины, которая предусматривает порядок применения принудительных мер воспитательного характера, частями 4–5, изложив их в такой редакции: «4. Во время осуществления судебного производства по уголовному делу относительно несовершеннолетнего, которое поступило в суд с обвинительным актом, за письменным мотивируемым ходатайством стороны уголовного производства, суд может освободить от уголовной ответственности несовершеннолетнего, который впервые совершил преступление небольшой тяжести или неосторожное преступление средней тяжести, если его исправление возможно без применения наказания. В данном случае суд применяет к несовершеннолетнему принудительные меры воспитательного характера. 5. Освобождая несовершеннолетнего от уголовной ответственности с применением принудительных мер воспитательного характера, суд постановляет постановление об этом и закрывает уголовное производство».

Ключевые слова: несовершеннолетние, процессуальный порядок, освобождение от уголовной ответственности и наказания, применение принудительных мер воспитательного характера.

Nikiforova, T. I.; Skok, L. V. A Procedural Order of Release from Criminal Liability and Punishment of Minors with Application of Compulsory Measures of Educational Character

The procedural order of release from criminal liability and punishment of minors with application of coercive measures of educational character is analyzed established by the Criminal Procedure Code of Ukraine as well as the practice of its application. Certain shortcomings of the existing criminal procedural legislation and practice of its application regarding regulation of an order of release from criminal liability and punishment of minors with application of compulsory measures of educational character are revealed. As a result of it corresponding changes to the Criminal Procedure Code are offered. In particular to add Art. 497 of the Criminal Procedure Code of Ukraine which provides an order of application of coercive measures of educational character parts 4–5, having stated them in such edition: «4. During implementation of judicial proceedings on criminal case concerning the minor which has come to court with the indictment according to the written motivated petition of the party of criminal proceedings, the court can exempt from criminal liability of the minor who has for the first time committed a crime of small weight or a careless crime of average weight if his correction, is possible without application of punishment. In this case the court applies to the minor coercive measures of educational character. 5. Exempting the minor from criminal liability with application of coercive measures of educational character, the court decides the resolution on it and closes criminal proceedings».

Keywords: minors, procedural order, release from criminal liability and punishment, application of coercive measures of educational character.